

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1916 kl. 11 f. m

Konstitutionsutskottets memorial, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hava, på därom hos vederbörande gjord framställning, blivit överlämnade de under tiden från och med den 15 januari 1915 till och med den 14 januari 1916 i statsrådet förda protokoll, nämligen över

justitiedepartementsärenden från och med den 16 januari 1915 till och med den 14 januari 1916;

justitieärenden från och med den 29 januari 1915 till och med den 14 januari 1916;

utrikesdepartementsärenden från och med den 20 januari 1915 till och med den 14 januari 1916;

lantförsvarsärenden från och med den 20 januari 1915 till och med den 14 januari 1916;

sjöförsvarsärenden från och med den 20 januari 1915 till och med den 14 januari 1916;

civilärenden från och med den 16 januari 1915 till och med den 14 januari 1916;

finansärenden från och med den 16 januari 1915 till och med den 14 januari 1916;

ecklesiastikärenden från och med den 20 januari 1915 till och med den 14 januari 1916; samt

jordbruksärenden från och med den 16 januari 1915 till och med den 14 januari 1916.

Med anledning av en utav utskottet, jämlikt § 105 regeringsformen, gjord framställning, hava därjämte till utskottet överlämnats pro-

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 5 saml. 15 häft. (Nr 17.) 1

tokoll över kommandomål för marinen den 8 augusti och den 29 december 1914 samt den 29 januari 1915 angående kommandören i flottans reserv S. J. T. C. Ankarcronas kommandering att tjänstgöra i personlig tjänst hos Hans Maj:t Konungen.

Vid den granskning av ovan omförmälda protokoll, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift blivit av utskottet företagen och nu fullbordad,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

varemot utskottet

funnit följande ärenden vara av beskaffenhet att böra, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen anmälas, nämligen:

1:o.

(Protokoll över sjöförsvarsärenden den 4 maj 1915, nr 2.)

I en till Kungl. Maj:t ingiven, den 20 april 1915 dagtecknad skrivelse hade vice häradshövding Karl Staaff anfört bland annat följande: I ett offentligt tal hade f. d. professoren G. Mittag-Leffler framkastat åtskilliga svåra beskyllningar mot Staaff i avseende på hans tidigare innehavda statsministerämbete och bland annat tillvitit Staaff att under utövningen av nämnda ämbete hava för de militära myndigheterna »hemlighållit» en till honom överlämnad hemlig handling av »den betydelse för landets försvar, att den omedelbarligen till beprövande och efterrättelse bort till dem överlämnas, som vid krigsutbrott övertaga den militära ledningen». Sedan allmänna åklagaren yrkat ansvar å Mittag-Leffler för dessa tillvitelser, i vilken talan Staaff genom särskild stämning förenat sig, hade Mittag-Leffler, ehuru han förklarat sig sakna varje kännedom om handlingens innehåll vid tiden för talets hållande, likväl vidhållit sitt enligt Staaffs mening sanningslösa påstående, att berörda hemliga handling vore av den militära betydelse, som han i talet angivit. På den grund och då det givetvis, åtminstone med hänsyn till straffmätningen, kunde vara av intresse för vederbörande domstol att taga del av den ifrågakvarande handlingens innehåll, hemställde Staaff i underdånighet, att densamma i sådant syfte måtte, under de garantier för dess hemlighållande, som Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt uppställa, få överlämnas till Stockholms rådhusrätt och därefter eventuellt till överrätt, som kunde komma att få målet under behand-

ling, med rätt jämväl för parterna och deras ombud eller rättegångsbiträden att erhålla kännedom om handlingen.

Över denna ansökan inforrades yttrande av justitiekanslersämbetet. I sitt den 3 maj 1915 avgivna utlåtande erinrade justitiekanslern därom, att i anledning av en tidigare ingiven skrivelse av professor Mittag-Leffler med anhållan att Kungl. Maj:t måtte åt sakkunniga inom flottan, armén och utrikesdepartementet uppdraga att avgiva yttrande rörande nu ifrågasvarande och ytterligare en hemlig handling, Kungl. Maj:t funnit Mittag-Lefflers berörda framställning icke böra till någon vidare åtgärd föranleda, varvid dock samtidigt i statsrådet uttalats den uppfattningen, att, om en undersökningsnämnd med lämplig sammansättning komme att genom överenskommelse mellan de båda närmast intresserade personerna tillsättas, det då borde på vederbörlig framställning prövas, huruvida ej de ifrågasvarande handlingarna kunde under betryggande försiktighetsmått göras tillgängliga för denna undersökning. Justitiekanslern yttrade vidare, att det å ena sidan för ett rätt bedömande av parternas talan i det ifrågakomna målet kunde bli behöfligt för rådhusrätten att taga del av de avsedda båda handlingarna med tillhörande bilagor och missiv, men att å andra sidan — oavsett frågan vilken betydelse handlingarna kunde hava för rikets försvar — deras innehåll delvis vore av den beskaffenhet, att detta innehåll icke för närvarande borde komma till allmän kännedom. Med hänsyn härtill ansåge justitiekanslern förvarande ansökan böra föranleda allenast det nådiga medgivandet, att, därest rådhusrätten hos Kungl. Maj:t gjorde underdånig framställning om utfående av de ifrågasvarande hemliga handlingarna med tillhörande bilagor och missiv, desamma måtte utlämnas till ordföranden i den avdelning av rådhusrätten, under vars handläggning målet hörde, med rätt och skyldighet för honom att låta de ledamöter av rådhusrätten, vilka deltog i målets handläggning, taga del av handlingarna med tillhörande bilagor och missiv, samt med skyldighet för domstolens ledamöter att iakttaga erforderlig sekretess enligt närmare av justitiekanslern föreslagna regler.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 4 maj 1915 i närvaro av ministern för utrikes ärendena excellensen Wallenberg, statsråden friherre Beck-Friis, Stenberg, Linnér, Mörcke, Vennersten, Westman och Broström. På hemställan av föredragande departementschefen, statsrådet Broström, beslöt Kungl. Maj:t att, enär, på sätt justitiekanslersämbetet uttalat, innehållet av ifrågasvarande handling icke för närvarande borde komma till allmän kännedom — i följd av vilken uppfattning justitiekanslersämbetet endast ansett sig kunna tillstyrka, att hand-

lingen gjordes tillgänglig för rättens ledamöter — samt det icke kunde anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen, att på den ena partens begäran åt domstol tillhandahölles processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig, förevarande anhållan icke kunde bifallas.

Utskottet har icke kunnat undgå att finna detta Kungl. Maj:ts beslut anmärkningsvärt. Den rättegång, som av allmänna åklagaren och förre statsminister Staaff anhängiggjorts mot professor Mittag-Leffler, rörde allvarliga beskyllningar mot herr Staaff i avseende på statsministerämbetets förvaltande. Det var uppenbarligen av det största allmänna intresse, att åt domstolen bereddes möjlighet till en allsidig och ingående prövning av detta mål, och för en sådan prövning kunde det, på sätt även justitiekanslern uttalat, bliva för domstolen behöfligt att taga del av den begärda handlingen. Under sådana förhållanden borde enligt utskottets mening Kungl. Maj:t hava funnit det angeläget att såvitt möjligt tillmötesgå herr Staaffs anhållan. Några avgörande betänkligheter häremot med hänsyn till handlingens hemliga natur synas så mycket mindre bort förefinnas, som det redan av sökanden förutsatts, att erforderliga garantier för handlingens hemlighållande skulle av Kungl. Maj:t uppställas. Handlingens utlämnande i enlighet med sökandens anhållan hade sålunda icke behövt medföra, att densamma kommit till allmän kännedom. Det torde för övrigt icke varit utan exempel, att under rättegångar — t. ex. spionmål — hemliga handlingar av långt mera ömtålig beskaffenhet än den här ifrågakvarande hållits tillgängliga för domstol och parter, utan att intagas i domstolens protokoll och därmed, före den 1915 genomförda ändring i tryckfrihetsförordningen, blottställas för allmänheten.

Kungl. Maj:t har icke heller ansett herr Staaffs ansökan böra föranleda det medgivande, varom justitiekanslern hemställt, eller att handlingen finge, på framställning av rådhusrätten, företes för rättens ledamöter. Skälen för detta avvisande av justitiekanslerns förslag torde vara att finna i föredragande departementschefens uttalande, att »det icke kunde anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen, att på den ena partens begäran åt domstol tillhandahölles processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig». Därest detta yttrande får anses uttala, att ett godkännande av justitiekanslerns förslag skulle inneburi en obillighet mot svaranden, professor Mittag-Leffler, må dock erinras därom, att ett beslut av Kungl. Maj:t i enlighet med justitiekanslerns hemställan givetvis skulle hava föranlett herr Staaff att hos domstolen göra yrkande om en framställ-

ning till Kungl. Maj:t från domstolens sida angående handlingens utbekommande, varvid det ju stått svaranden fritt att emot detta yrkande göra sina erinringar eller att för sin del medgiva detsamma. Det hade därefter tillkommit domstolen att pröva yrkandet, och det lär icke behövt befaras, att domstolen vid denna sin prövning skulle hava förbisett vad principerna för vår rättegångsordning kräva.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet funnit detta ärende vara av den beskaffenhet, att anmälan bör, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen göras. mot föredragande departementschefen.

2:o.

(Protokoll över civilärenden den 29 november 1915, nr 19.)

I sin till 1910 års riksdag avgivna berättelse anförde riksdagens revisorer bl. a., att då av de från telegrafstyrelsen för sådant ändamål inhämtade uppgifterna tydligen framginge, att bestämmelserna angående abonnementsavgifterna, angående storleken av de områden, inom vilka abonnenterna hade rätt till fria samtal m. m. vore mycket växlande, revisorerna ville ifrågasätta, huruvida det icke skulle såväl för statsverket som för allmänheten vara fördelaktigt, att, i den mån genom lämplig avveckling kunde ske och med noggrannt avvägande av abonnenternas rättigheter och skyldigheter, dessa bestämmelser förlänades större enhetlighet.

Revisorernas omförmälda uttalande föranledde ej till någon vederbörande utskotts hemställan, och dess anmälan angående denna punkt lades av 1911 års riksdag till handlingarna.

I underdånig skrivelse den 21 november 1911 anförde telegrafstyrelsen, bl. a., att bland de svårigheter, som stått och fortfarande stode i vägen för en reglering av ifrågavarande förhållanden mötte även den, att telegrafverkets bokföring dittills icke varit så ordnad, att av densamma kunnat framgå några siffror, som i detalj visat resultatet av rörelsens olika grenar och på vilka en allmän reglering kunnat stödja sig. Enligt nådigt bemyndigande den 22 april 1910 hade emellertid telegrafstyrelsen tillkallat sakkunniga för att inom telegrafverket biträda med utarbetande av förslag till ny bokföring vid telegrafverket, och hade dessa sakkunniga i maj 1911 avgivit sitt förslag. För utarbetandet av ett rationellt förslag till avgifter behövdes emellertid en del förarbeten utföras, som kunde stödja sig på den nya redan från början av 1911 tillämpade bokföringen och borde dessutom utredningar även i andra avseenden företagas, såsom en genomgående granskning av de

olika köpekontrakten, beräkningar för interurbantaxans omläggning efter geografiska avståndet i stället för ledningslängden m. m. Telegrafstyrelsen, som därför ansett tiden vara inne för ärendets upptagande till förberedande behandling, anhöll att Kungl. Maj:t täcktes bemyndiga styrelsen att tillkalla högst fem lämpliga personer för att inom telegrafstyrelsen biträda med utarbetande av förberedande förslag till reglering av telefonavgifterna inom rikstelefonnätet. Denna telegrafstyrelsens anhållan bifölls genom nådigt brev den 24 november 1911.

Med anledning av den sålunda inledda utredningen väcktes vid 1912 års riksdag uti andra kammaren av herr Juhlin en motion, nr 28, däri motionären yrkade, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla det Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida, i vad mån och på vad sätt ändrade bestämmelser rörande abonnements- och samtalsavgifter vid kungl. telegrafverkets telefonväsende vore av behovet påkallade, och för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

Till stöd för sin framställning anförde motionären huvudsakligen följande: Då telefonen blivit ett nästan oundgängligt kommunikationsmedel såväl i stad som på landsbygd, trängt fram till landets mest avlägsna delar och användes av alla samhällsklasser, vore det av stor vikt, att detta kommunikationsmedel icke betungades med så stora utgifter, att dess användande för en större del av landets innebyggare omöjliggjordes. Den pågående omregleringen syntes hava till uppgift att ytterligare skattlägga telefonabonnenterna genom inskränkningar i de fria samtalen. Man borde med den storartade utveckling, som telefonväsendet vunnit, hava haft rätt att vänta ett motsatt förfarande. Omregleringen syntes gå ut därpå, att fria samtal i regel skulle medgivas endast mellan abonnenter inom samma centralstation. Ett sådant förfarande kunde enligt vad motionären med exempel uppvisade leda till uppenbara orimligheter. Vad abonnenter på landsbygden omkring Stockholm vidkomme, så åtnjöte dessa den stora fördelen, att telegrafverket byggde och underhölle ledningarna till varje abonnent, och därtill vore de befriade från avgift inom en rayon på 70 kilometer från Stockholm. Denna fördel åtnjöte de tack vare konkurrensen med Allmänna telefonbolaget. Då telegrafverket innehade monopol på telefonanläggningarna inom övriga delar av landet, ville det synas, som denna stora förmån även borde medföra ett visst ansvar från verkets sida att icke allt för hänsynslöst exploatera allmänheten, sedan den fått dem i sitt nät. Telegrafverket borde givetvis äga en ganska vidsträckt befogenhet om verket skulle drivas som affär, men å andra sidan borde även

allmänhetens intressen bliva tillgodosedda. Då ändringar och omregleringar i telefontaxan och bestämmelserna rörande de avgiftsfria samtalen förekomme inom olika delar av landet, syntes kraftiga skäl tala för, att omregleringen komme att omfatta landet i sin helhet, samt att riksdagen finge medbestämmanderätt häröver. För en revision funnes flera vägar att välja, och motionären framhöll såsom en tänkbar sådan: borttagande av abonnementsavgifterna och införande av zontariff. Huvudsaken vore, att det system som valdes verkade rättvist för landet i sin helhet.

Omförmälda motion remitterades till andra kammarens tredje tillfälliga utskott, som i sitt avgivna utlåtande anförde i huvudsak följande: Det av motionären påpekade hos allmänheten förefintliga missnöje hade sin grund bl. a. däri, att telegrafstyrelsen, då giltighetstiden av vissa avtal med de enskilda telefonbolagen — eller föreningarna — utlupit, använt sig av den frihet den härigenom erhållit för genomförande av inom telegrafverket tillämpade allmänna principer för den fria samtalsrätten även å orter, som dittills genom villkoren vid de privata nätens inköp till äventyrs intagit en gynnsammare ställning. Men även själva den princip, som tillämpades för reglering av rätten till de fria samtalen, nämligen att den omfattades och begränsades till det redovisningsområde, till vilket telefonapparaten vore anknuten, kunde lätt giva anledning till de uppenbara orimligheter och olägenheter med därav föranlett missnöje, på vilka motionären lämnat exempel. Utskottet hade sig visserligen bekant, att telegrafstyrelsen i särskilda fall medgivit undantag från gällande regler och att så jämväl kunde i liknande fall ske, men ehuru utskottet ansåge föga sannolikt, att ett system kunde uppställas, där ej gränsfall inträffade, vilka fordrade särskilt tillmötesgående från telegrafverkets sida, ansåge utskottet likväl önskvärt, att en allmän prövning av den fria samtalsrättens lämpliga omfattning företoges. Då denna fråga stode i ett oupplösligt samband med övriga abonnementsvillkor, måste frågan om den telefonerande allmänhetens ställning till telegrafverket i sin helhet upptagas till prövning. Detta vore även ur andra synpunkter önskvärt, då den rådande, av icke giltiga skäl motiverade olikformigheten i abonnementsvillkoren hos allmänheten föranlett en känsla av orättvis behandling från telegrafverkets sida, som vore starkare och mera berättigad än möjligt missnöje över telefonavgifternas storlek. Den utredning utskottet ville tillstyrka gällde därför åstadkommande av bestämmelser för abonnements- och samtalsavgifter vid rikstelefonen, vilka, med iakttagande av statsverkets ekonomiska intresse på samma gång de tillfredsställde kraven på likformighet,

anpassade sig efter vårt lands mycket olikartade lokala förhållanden och abonnenternas olika behov. Sedan utskottet omnämnt de av telegrafverket i ovannämnda syfte tillkallade sakkunniga, yttrade utskottet slutligen:

»Utskottet anser det vara särdeles tillfredsställande, att initiativ tagits för ovan nämnda reglering, men vill framhålla önskvärheten av att denna viktiga fråga ej löses utan att allmänheten får tillfälle att direkt giva tillkänna sina önskemål och krav, vare sig genom ombud vid den igångsatta utredningen inom telegrafverket eller vid en efterföljande granskning av sakkunnigas förslag. Remiss för avgivande av yttrande över det blivande förslaget till korporationer, som kunna anses företräda allmänhetens intressen, anser utskottet även önskvärd.»

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t anordna en allsidig utredning angående ändrade bestämmelser rörande abonnements- och samtalsavgifter vid kungl. telegrafverkets telefonväsen och för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kan giva anledning.

Under den debatt som utspann sig i andra kammaren vid behandling av utskottets utlåtande framfördes av de flesta talarna såsom skäl för den ifrågasatta skrivelsen den förefintliga oregelbundenheten ifråga om storleken av de olika frisantalsområdena inom riket. Vid sidan härav framhölls även såsom en huvudsaklig anmärkning den stora skillnaden i abonnementsavgift å olika orter.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan, varefter ärendet gick till första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt andra tillfälliga utskott.

I avgivet utlåtande anförde sistnämnda utskott bland annat följande:

»I likhet med andra kammarens utskott anser utskottet en omreglering av abonnementsvilkoren vid rikstelefon erforderlig, bl. a. av det skäl, att för närvarande i vissa fall en olikhet måste anses vara för handen i nämnda villkor, som icke är av giltiga skäl motiverad; och finner utskottet vidare, att vid uppgörande av förslag till nämnda omreglering allmänhetens intressen böra bliva representerade.

Kravet på allmänhetens representerande torde också bliva tillgodosett vid den utredning, som igångsatts av telegrafstyrelsen. Enligt vad utskottet inhämtat, är nämligen avsett, att de tillkallade sakkunnige tillsammans med chefen för telegrafstyrelsen skola utarbета ett förslag, som skall utgöra telegrafstyrelsens uppfattning i frågan. Som detta förslag måste föregås av en omfattande och djupgående undersökning och jämförande granskning av olika avgiftssystem samt en noggrann uträkning av det ekonomiska resultatet för varje kombination, har det ansetts lämpligast, att detta arbete verkställdes inom verket, där kännedom om alla inverkan synpunkter och detaljer förefunnas och där således det tekniska förarbetet skulle kunna lättast och utan onödig tidsutdräkt utföras. Sedan ett förslag härur framgått, skulle emellertid

en större kommission tillsättas, som till övervägande del skulle bestå av representanter för allmänheten. Som de olika behoven samt ekonomiska, lokala och andra förhållanden betydligt variera inom rikstelefonnätets stora, över hela landet spridda abonnentkrets, har det ansetts nödvändigt, att såvitt möjligt alla de olika huvudsynpunkterna från allmänhetens sida finge sin representant. Denna kommission skulle taga under omprövning ovannämnda förberedande förslag och med detta såsom vägledande utgångspunkt företaga sitt arbete för framläggande av slutligt förslag.

Då utskottet finner en sådan anordning tillfredsställande, anser utskottet någon skrivelse i ärendet icke vara påkallad.»

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, och utskottets hemställan blev av första kammaren bifallen.

Telegrafstyrelsens och de sakkunnigas förslag till telefonreglemente förelåg färdigt vid början av år 1915 och överlämnades med underdånig skrivelse den 27 februari 1915 till Kungl. Maj:t.

Ifrågavarande förslag blev emellertid av Kungl. Maj:t återställt till telegrafstyrelsen med nådigt brev den 18 juni 1915, vari styrelsen anbefalldes att inkomma med nytt förslag till telefonreglemente, grundat huvudsakligen på de förutsättningar, som angivits i styrelsens skrivelse den 21 november 1911. För att av styrelsen tagas under omprövning vid det nya förslagens avgivande överlämnades av Kungl. Maj:t jämväl åtskilliga med anledning av styrelsens förslag till Kungl. Maj:t inkomna skrivelser från kommunalstämmor, stadsfullmäktige samt enskilda korporationer och grupper av abonnenter; varjämte Kungl. Maj:t, beträffande särskilt förslaget till rikstelefontaxa, anbefalldes styrelsen att taga under övervägande, huruvida icke för samtalsavgifterna å de längsta avstånden kunde beräknas ett i förhållande till övriga samtalsavgifter något lägre belopp.

Med underdånig skrivelse den 24 sept. 1915 överlämnade telegrafstyrelsen nytt förslag till telefonreglemente, och förmälde sig styrelsen i denna skrivelse hava tagit hänsyn såväl till de av Kungl. Maj:t överlämnade som även till andra till styrelsen inkomna framställningar i ärendet, varjämte styrelsen sade sig hava genom pressen låtit meddela allmänheten Kungl. Maj:ts befallning om utarbetande av nytt telefonreglemente och samtidigt varskott dem, som ansåge sig hava anmärkning att framställa emot förslaget, om den tid, inom vilken sådana anmärkningar borde vara till styrelsen ingivna för att kunna komma under omprövning vid förslagens omarbetande. Av denna anledning hade från åtskilliga korporationer och enskilda inkommit framställningar i ämnet. Styrelsen förklarade sig vidare hava beaktat vad tidningspressen haft att förmäla rörande den med förslaget avsedda reformen,

varjämte styrelsen varit i tillfälle att av med ortsförhållandena förtrogna personer från rikets samtliga län mottaga värdefulla upplysningar. I skrivelsen den 24 september 1915 har styrelsen lämnat närmare redogörelse för hvad styrelsen på dessa olika vägar inhämtat under de särskilda delar av förslaget, som framställningarna avse. Enligt telegrafstyrelsens uppfattning avsåg den av Kungl. Maj:t anbefallda omarbetningen av styrelsens första förslag till telefonreglemente egentligen att de i samma förslag förekommande taxorna, som utarbetats jämväl med hänsyn till att genom telefonverkets verksamhet bereda statskassan ökad inkomst, bleve nedsatta så mycket att berörda ökade inkomst utebleve. Emellertid hade styrelsen ansett sig böra underkasta sitt första förslag en omprövning även i övriga delar.

Genom remiss den 14 oktober 1915 ålade Kungl. Maj:t samtliga befallningshavande att före den 8 november samma år avgiva underdåniga utlåtanden över ovannämnda av telegrafstyrelsen i skrivelsen den 24 september 1915 avgivna förslag till telefonreglemente.

Sedan de infordrade utlåtandena ävensom åtskilliga skrifter från korporationer och enskilde inkommit, behandlades ifrågavarande ärende den 29 november 1915 i statsrådet, därvid på hemställan av föredragande departementschefen, statsrådet *von Sydow*, beslöts att kungörelse skulle utfärdas angående fastställelse av telefonreglemente, att tillämpas från och med den 1 januari 1916.

Såsom av den lämnade redogörelsen av ärendets utveckling framgår, har, då frågan om en omreglering av telefonreglementet varit på tal, från olika håll städse med styrka framhållits, att vid förslagets utarbetande allmänheten måtte beredas tillfälle att framlägga sina synpunkter och göra sina önskemål gällande. Detta betonades särskilt vid frågans behandling i riksdagen år 1912. Under debatten i andra kammaren gjordes sålunda från flere håll bestämt gällande att, på sätt kammarens tillfälliga utskott nr 3 jämväl framhållit, det måtte åstadkommas en allsidig utredning, vid vilken allmänheten skulle få tillfälle att framföra sina önskemål och att när resultatet av denna utredning en gång bleve färdigt riksdagen måtte bliva i tillfälle att uttala sig om de grunder, som i framtiden skulle bliva gällande för handhavandet av statens telefonväsende. Även första kammarens tillfälliga utskott underströk kravet på att allmänhetens intressen borde bliva representerade vid förslagets uppgörande. Det ansåg sig emellertid förvissat, att detta krav skulle bliva tillgodosett vid den pågående utredningen. Enligt vad utskottet inhämtat skulle nämligen, sedan de sakkunnige tillsammans med chefen för telegrafstyrelsen utarbetat ett första förslag, en större kommission

tillsättas, som till övervägande del skulle bestå av representanter för allmänheten och så sammansättas, att däri alla de olika huvudsynpunkterna från allmänhetens sida så vitt möjligt bleve företrädda. Först genom denna kommission skulle det slutliga förslaget utarbetas. Det var, emedan utskottet fann en sådan anordning tillfredsställande, som det icke ansåg någon skrivelse i ärendet påkallad.

I sin underdåniga skrivelse den 24 september 1915 förmåler telegrafstyrelsen sig hava tagit hänsyn såväl till de av Kungl. Maj:t överlämnade som även till andra till styrelsen inkomna framställningar i ärendet, varjämte styrelsen omnämner, att den tidigare genom pressen låtit meddela allmänheten Kungl. Maj:ts befallning om utarbetande av nytt telefonreglemente och samtidigt varskott dem, som ansåge sig hava anmärkningar att framställa emot dess i februari framlagda förslag om den tid, inom vilken sådana anmärkningar borde vara till styrelsen ingivna för att kunna komma under omprövning vid förslagets omarbetande.

Konstitutionsutskottet har emellertid vid granskning av detta ärende ej kunnat undgå att finna, att det sätt, som omsider tillämpades för åvägabringande av den allmänhetens medverkan i förslagets utarbetande, som tidigare utlovats, ingalunda varit egnat att garantera det avsedda syftets vinnande. I fråga härom har Konungens befallningshavande i Örebro län i sitt utlåtande av den 6 november 1915 yttrat följande:

»I sammanhang härmed tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anföras, att telegrafstyrelsen väl i sin vid förslaget fogade underdåniga skrivelse uppgivit, att densamma låtit i tidningspressen meddela allmänheten underrättelse om förslagets utarbetande och om den tid, inom vilken anmärkningar mot detsamma borde vara till styrelsen ingivna för att vinna beaktande. Tryckta exemplar av förslaget lära därjämte hava varit utlämnade till de olika telefonstationerna för att tillhandahållas vederbörande abonnenter. Någon underrättelse härom torde emellertid på många platser icke hava lämnats dessa och, enligt vad Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande inhämtat, torde i själva verket den stora allmänheten ända tills nu hava varit så gott som okunnig om förslaget, icke minst i fråga om den föreslagna indelningen i taxerområden. De personer, som hit ingivit ovanberörda framställningar, hava sålunda uppgivit, att de endast genom en tillfällighet blivit om förslaget underrättade och därigenom erhållit tillfälle att framställa erinringar mot detsamma; och säkerligen skulle ett mycket stort antal liknande framställningar från länet hava inkommit antingen till Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande eller tidigare till telegrafstyrelsen, därest vederbörande ägt kännedom om förslagets detaljer.»

Att ett sådant tillvägagångssätt icke inneburit det allsidiga hänsynstagande till allmänhetens synpunkter, som förut ställts i utsikt, är uppenbart. Än mindre har det givit representanter för allmänheten tillfälle att deltaga i det slutliga utarbetandet av förslaget.

Därtill kommer, att den tid, inom vilken Konungens befallningshavande i länen hade att avgiva utlåtanden, såsom ovan framhållits, var påfallande kort. En av dem, Konungens befallningshavande i Upsala län, har också betonat, att den för svar å remissen knappt tillmätta tiden icke medgivit ett ingående på de i det föreliggande förslaget framlagda nya principerna för uttagande av telefonavgifter inom rikstelefonnätet, utan att granskningen allenast kunnat omfatta dessas blivande inverkan på länet och dess förhållanden. Med hänsyn till vikten av frågans allsidiga belysning¹⁾ är givetvis ett sådant förhållande att beklaga.

I de av länsstyrelserna avgivna utlåtandena framställdes vidare många erinringar mot det remitterade förslagets innehåll. Endast tre länsstyrelser funno sig ej hava någon erinran att göra. Konungens befallningshavande i Kalmar län avstyrkte förslaget, och Konungens befallningshavande i Örebro län och Jönköpings län hemställde att förslaget först efter en grundlig omarbetning måtte läggas till grund för blivande bestämmelser i ämnet. Från åtskilliga andra länsstyrelser framställdes stora betänkligheter mot förslaget, i flera fall mot principella delar av detsamma. Därjämte hava såsom förut omnämnts från åtskilliga korporationer och enskilda personer skrivelser inkommit, vilka framhöllo, hurusom förslagets bestämmelser måste anses mycket otillfredsställande, och som med anledning av detsamma framburo ändringsyrkanden från allmänheten i skilda orter av riket¹⁾.

Det av Kungl. Maj:t den 29 november 1915 utfärdade, från den 1 januari 1916 gällande telefonreglementet har emellertid avfattats i huvudsaklig överensstämmelse med det av telegrafstyrelsen framlagda förslaget. De ändringar, som företogos, voro jämförelsevis obetydliga.

Redan under den korta tid det nya telefonreglementet tillämpats hava inom vida kretsar av vårt land dess bestämmelser mottagits med allt annat än tillfredsställelse. Denna uppfattning har bland annat tagit sig uttryck i åtskilliga under innevarande års riksdag i ämnet väckta motioner, avseende ändringar i detsamma. I anledning härav har riksdagens första kammare redan för sin del beslutat skrivelse till Kungl.

¹⁾ Sådana skrivelser ha avgivits av bland andra, stadsfullmäktige i Falköping, i Hudiksvall, Kristinehamn, Landskrona, Lund, Ronneby, Skövde, Sölvesborg, Upsala, Vimmerby och Ängelholm, Skånes handels-, industri- och sjöfartskammare, handelskammaren i Gävle, Karlstads handelsförening och Karlstads fabriks- och hantverksförening, Köpings handelsförening, Ystads köpmannaförening, Skövde köpmannaförenings styrelse, Mariestads köpmannaförening, Hälsingborgs d:o, Hudiksvalls d:o, Kalmar fabriks- och hantverksförening, handels- och sjöfartsnämnden i Malmö, handelsföreningen i Norrköping, 6:te svenska handelskammaremötet, kommuner, kommunalstämmor m. fl.

Maj:t med anhållan om sådan jämkning av nu gällande indelning i telefontaxeområden, att vissa i en inom kammaren väckt motion påvisade missförhållanden i möjligaste mån undanröjas. I andra kammaren har ärendet icke slutbehandlats, men det utskott, som haft att handlägga detsamma, har utan meningsskiljaktighet hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förnyad granskning av ifrågavarande spörsmål.

Vad sålunda anförts ådagalägger enligt utskottets uppfattning uppenbarligen, att vid det nya telefonreglementets tillkomst icke den hänsyn tagits till allmänhetens befogade önskemål och intressen, som i fråga om ett så viktigt samfärdsmedel givetvis bort göra sig gällande. Utskottet har i anledning härav ansett sig böra hos riksdagen göra anmälan mot föredragande departementschefen enligt § 107 regeringsformen.

Stockholm den 22 maj 1916.

På konstitutionsutskottets vägnar:

NILS EDÉN.

Reservationer:

I.

Mot ingressen till utskottets memorial:

a) av herrar *Bellinder, K. J. Ekman* och *Kjellén*, vilka anført:

Då utskottet säger sig »i överensstämmelse med grundlagens föreskrift» hava granskat bland annat protokoll över kommandomål för marinen den 8 augusti och den 29 december 1914, anse vi oss böra framhålla, att vi inom utskottet gjort gällande, att detta års konstitutionsutskott saknat rätt att till granskning upptaga dessa protokoll, som härröra från tiden före början av 1915 års riksdag. Såsom stöd för denna vår uppfattning åberopa vi de reservationer, som vi i ett likartat ärende avgåvo till konstitutionsutskottets dechargebetänkande vid 1911 års riksdag, och anse vi denna bevisning vara ännu mera bärkraftig nu, då det gäller ett isolerat ärende från ett förflutet redo-

visningsår, utan sammanhang med utskottets nuvarande normala granskningsmaterial;

b) av herrar *von Mentzer* och *Räf*, som anslutit sig till ovanstående uppfattning;

c) av herr *Clason*, som, enär det i protokollet av den 8 augusti 1914 omnämnda beslutet var allmänt känt redan under 1915 års riksdag, ej ansett konstitutionsutskottet berättigat att först innevarande år upptaga detta protokoll till granskning, och som till stöd härför hänvisat till sin reservation i fråga om ett likartat ärende vid 1911 års dechargebetänkande;

d) av herrar *von Bahr*, *Beckman* i Linköping och *Hallendorff*, som anslutit sig till herr *Clasons* ståndpunkt.

II.

Mot punkten 1:o i utskottets memorial, av herrar *Clason*, *Bellinder*, *K. J. Ekman*, *Kjellén*, *von Mentzer*, *von Bahr*, *Hildebrand*, *Beckman* i Linköping, *Räf* och *Hallendorff*, vilka anförde:

Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut, varigenom den av herr *Staaff* gjorda anhållan avslagits, är grundat på två skäl: det ena att den hemliga handling, varom fråga var, icke för det dåvarande borde komma till allmän kännedom, och det andra att det icke kunde anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen att allenast på den ena partens begäran åt domstol tillhandahölles processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig. Mot den av Kungl. Maj:t sålunda intagna, fullt opartiska och med gällande lag överensstämmande ståndpunkten kan, enligt vår mening, icke med fog riktas något klander, helst som Kungl. Maj:ts beslut, jämte det att herr *Staaffs* anhållan förklarades icke kunna bifallas, genom den avfattning som givits detsamma tillika uppenbarligen innebär, dels — vad som emellertid icke var föremål för prövning i det då föreliggande ärendet — att handlingen kunde göras tillgänglig för rättens ledamöter på framställning av domstolen själv såsom opartiskt tillvaratagande bägge parternas ömsesidiga rättigheter i processen, och dels att, om parterna förenade sig om en dylik begäran, jämväl i sådan ordning ett tillhandahållande av handlingen för rättens ledamöter kunde komma att äga rum.

På grund av vad sålunda anförts, ha vi inom utskottet yrkat avslag å det gjorda yrkandet om anmärkning mot föredragande departementschefen.

III.

Mot punkten 2:o i utskottets memorial av herr Hildebrand.

Reservationer ha ytterligare anförts

IV.

av herrar *Edén, Hellberg, Olof Olsson, Stadener, von Zweigbergk, Larsson* i Västerås, *Waldén, Janson* i Bråten, *Sterne* och *Magnusson* i Kalmar, vilka yttrat:

(Protokoll i lantförsvärens ärenden den 26 mars 1915, nr 64, och den 31 december 1915, nr 266, i civilärenden den 16 april 1915, nr 23, och den 23 oktober 1915, nr 7.)

Genom skrivelse den 10 mars 1915 anvisade riksdagen för år 1916 ett anslag av 5,800,000 kronor för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsen, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis under 1915 av tillgängliga medel utanordna beloppet. Av detta anslag skulle 800,000 kronor användas till anläggning av nya radiostationer. Uti en den 24 mars 1915 dagtecknad, till statsrådet och chefen för lantförsvärsdepartementet ställd skrivelse meddelade generaldirektören Herman Rydin, i egenskap av ordförande för de jämlikt brev den 21 februari 1914 tillkallade sakkunniga för utarbetande av förslag till Sveriges förseende med radiostationer, att en av dessa stationer vore avsedd att förläggas till ett närmare angivet markområde invid Karlsborg, vilket område delvis tillhörde kronan och disponerades av arméförvaltningens fortifikationsdepartement. Tillika hemställde Rydin att, enär det med hänsyn till årstiden vore av synnerligen stor vikt, att detta område så fort som möjligt avverkades, statsrådet ville utverka, att avverkningen av skogen å omförmälda, av fortifikationsdepartementet disponerade del av ifrågakvarande område måtte få ofördröjligen vidtagas. I infordrat yttrande förklarade sig arméförvaltningens fortifikationsdepartement icke hava något att erinra mot ifrågakvarande avverkning. Genom beslut i statsrådet den 26 mars 1915 på föredragning av departementschefen, statsrådet *Mörcke*, biföll Kungl. Maj:t den gjorda framställningen och anbefalldes fortifikationsdepartementet att å omförmälda mark låta genom avtals uppgörande under hand ofördröjligen verkställa erforderlig skogsfallning. Av protokollet i civilärenden den 16 april 1915 framgår vidare, att Kungl. Maj:t på föredragning av

chefen för civildepartementet, efter gemensam beredning med cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen, bifallit en av telegrafstyrelsen gjord framställning, vari styrelsen anhållit om bemyndigande att uppföra radiotelegrafstation vid Karlsborg i enlighet med den sålunda uppgjorda planen samt hemställt, att styrelsen måtte ej mindre erhålla upplåtelse av den för anläggningen erforderliga, kronan tillhöriga mark, än även berättigas att inköpa eller, därest godvillig överenskommelse med vederbörande ej kunde träffas, exproprieras den enskilda tillhöriga mark, som för anläggningen erfordrades.

Uti skrivelse till Konungen den 28 september 1915 meddelade därefter telegrafstyrelsen, att de ovan omförmälda sakkunniga vid besök å platsen funnit, att för radiostationen erfordrades ett annat, närmare angivet område, som delvis ägdes av kronan, delvis av enskilda personer, samt hemställde om bemyndigande att vid inköp för statsverkets räkning av angivna jordområden få såsom vederlag, förutom viss kontant köpeskilling, till säljarna med äganderätt överlåta vissa kronan tillhöriga jordområden. Telegrafstyrelsens anhållan bifölls av Kungl. Maj:t genom beslut den 23 oktober 1915 på föredragning av chefen för civildepartementet, statsrådet *von Sydow*.

Av protokollet för lantförsvarsärenden den 31 december 1915 inhämtas slutligen, att fortifikationsdepartementet, efter av kommandanten i Karlsborg gjord framställning i ämnet, hos Kungl. Maj:t hemställt, att, då den i kungl. brevet den 26 mars 1915 angående skogsfällning å visst område invid Karlsborg för anläggning av en radiotelegrafstation omförmälda mark icke tagits i anspråk för det avsedda ändamålet, det ifrågavarande området måtte upplåtas till exercis- och flygfält samt att för sådant syfte området finge bibehållas öppet och brytning av stubbar därstädes företagas. Denna framställning bifölls av Kungl. Maj:t.

Vi ha ansett behandlingen av detta ärende anmärkningsvärd. Först befinnes det nödvändigt att i största brådska avverka en vacker och värdefull, kronan tillhörig skog, för att området må kunna tagas i anspråk för en radiostation. När därefter avverkningen ägt rum, utrönes det att området är olämpligt för det avsedda ändamålet, och radiostationen måste förläggas till annan plats. Slutligen finner man det så hastigt avverkade skogsområdet användbart till exercis- och flygfält, och i sådant syfte företages stubb-brytning.

Uppenbarligen har ekonomisk förlust tillfogats statsverket på grund av detta tillvägagångssätt, och även ur andra synpunkter äro de ogynnsamma följderna av den brådstörtade skogsavverkningen att beklaga. Enär sålunda ärendet icke synes ha blivit med erforderlig om-

sorg behandlat, ha vi ansett utskottet böra för riksdagen tillkännagiva förhållandet, även om vi icke förbisett, att sakens otillfredsställande behandling torde bero mindre på vederbörande statsråd än på de myndigheter och personer, som haft att utreda frågan och verkställa de fattade besluten.

På grund av vad i ärendet förekommit, hava vi alltså yrkat, att utskottet måtte enligt § 107 regeringsformen göra till riksdagen anmälan mot chefen för lantförvarsdepartementet, statsrådet *Mörcke*.

V.

av herrar *Edén, Hellberg, Olof Olsson, Stadener, von Zweigbergk, Larsson* i Västerås, *Waldén, Hallén, Janson* i Bråten och *Sterne*, vilka anført:

(Protokoll i finansärenden den 26 mars, nr 25, i lantförvarsärenden den 5 februari, nr 24, den 5 mars, nr 22, den 16 april, nr 22 samt i sjöförvarsärenden den 17 maj nr 1, allt 1915.)

Genom beslut den 26 mars 1915 har Kungl. Maj:t, i anledning av en av statskontoret gjord framställning om kassaförstärkning på föredragning av chefen för finansdepartementet, statsrådet *Vennersten*, bemyndigat statskontoret, att, i den mån sådant för behovens fyllande funnes nödigt, hos riksgäldskontoret rekvirera för insättning å statsverkets giroräkning intill ett belopp av femtio miljoner kronor, med förbindelse för statskontoret att, så snart behållningen å giroräkningen det medgäve, till riksgäldskontoret utleverera vad sålunda förskjutits.

Såsom framhållits i den av riksdagens revisorer avgivna berättelse, är det tydligt, att denna kassaförstärkning närmast befunnits av nöden för fyllandet av de för tryggande av rikets neutralitet framträdande medelsbehoven. Detta har ock vitsordats i årets statsverksproposition och i Kungl. Maj:ts proposition nr 244 till innevarande riksdag.

Av statsrådsprotokollen för lantförvarsärenden framgår för övrigt, att vid de åtgärder till tryggande av rikets neutralitet, vilka vidtagits under förra delen av år 1915, arméförvaltningen i varje fall bemyndigats att förskjuta de av dessa åtgärder föranledda kostnader för att sedermera anmäla de samma till ersättande (så t. ex. vid inkallelser av värnpliktiga till tjänstgöring för rikets försvar i protokoll den 5 februari nr 24, i protokoll den 5 mars nr 22, i protokoll den 16 april nr 22). Vad sjöförvarsärenden beträffar, upptages i statsrådsprotokollen för de fem första månaderna endast en inkallelse av värnpliktige enligt § 28 värnpliktslagen, nämligen genom beslut i protokoll den 17 maj nr 1, om

sådan inkallelse av sjökaptener, styrmän och maskinister av klassen B. I detta protokoll omnämnes emellertid även en liknande inkallelse genom generalorder den 3 april. Angående sättet för medels anskaffande till denna eller andra åtgärder i och för flottans neutralitetsvakt upplysa icke protokollen, men det är uppenbart, att ej heller inom sjöförsvaret medel, motsvarande kostnaderna för neutralitetsvakten, funnits att tillgå från de av riksdagen beviljade anslagen.

Vi hava funnit det synnerligen anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:t sålunda under förra delen av år 1915 i stor utsträckning vidtagit åtgärder, som medfört betydande utgifter, utan att medel för sådana utgifter blivit i någon form av riksdagen auvisade. Först i riksdagens skrivelse den 29 maj 1915 angående statsregleringen för år 1916, har riksdagen, dock utan att kunna hänvisa till särskild framställning från Kungl. Maj:t, så till vida uttalat sig i ämnet, att riksdagen då förklarade »de utgifter under innevarande år för upprätthållande av rikets neutralitet, som må finnas nödvändiga, böra, intill dess riksdagen kan sättas i tillfälle att fatta beslut rörande sättet för samma utgifters täckande, av Eders Kungl. Maj:t förskjutas av omhänderhavande medel». Genom detta yttrande har givetvis riksdagen icke i konstitutionellt avseende sanktionerat de beslut, som Kungl. Maj:t kunde hava fattat dessförinnan, och om vilkas finansiella konsekvenser riksdagen för övrigt icke fått någon kännedom.

Vi måste anse, att Kungl. Maj:t genom de anmärkta åtgärderna överskridit sin befogenhet. Visserligen förutsätter reglementet för riksgäldskontoret, § 12 mom 4, att Kungl. Maj:t kan, för beredande av tillgång till kassaförstärkning åt statsverket, rekvirera medel från riksgäldskontoret. Men det lär icke erfordras någon ingående utredning av nämnda stadgandes tillkomsthistoria och innebörd för att påvisa, att reglementet för riksgäldskontoret icke avser och icke kan avse att giva Kungl. Maj:t rätt att genom dylik rekvisition från riksgäldskontoret anskaffa medel för utgifter, avseende sådana statsverkets behov, vilka det grundlagsenligt tillkommer riksdagen att pröva och som icke underställts riksdagen. Berörda stadgande åsyftar givetvis ej att rubba det grundlagsenliga förhållandet mellan Kungl. Maj:t och riksdagen i avseende å bestämmanderätten över rikets finanser. Det har tillkommit för beredande av tillgång till kassaförstärkning åt statsverket, därest under löpande finansår de inflytande statsinkomsterna befinnas otillräckliga för de utgifter, som i grundlagsenlig ordning beslutats. Det innebär däremot icke ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att rekvirera medel till utgifter, som icke äro i sådan ordning beslutade.

Vi hava icke kunnat undgå att finna det särskilt påfallande, att ifrågavarande anordningar för medels anskaffande till de vidtagna neutralitetsanstalterna kommit till användning, medan riksdag var samlad och kungl. proposition alltså hade kunnat — på sätt vid 1914 års senare riksdag skedde — avlätas om anslag för dessa ändamål.

På grund av vad sålunda förekommit hava vi ansett oss böra yrka, att utskottet måtte till riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen, i främsta rummet mot chefen för finansdepartementet, statsrådet *Vennersten*, på vars föredragning Kungl. Maj:t rekvirerat det ifrågavarande beloppet från riksgäldskontoret, samt mot föredragande cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen, vilka tillstyrkt de särskilda beslut angående åtgärder för neutralitetsvakten, till vilka riksdagen icke beviljat medel, men tillika mot statsrådets övriga ledamöter, vilka deltagit i avgörandet av förenämnda ärenden, utan att mot beslutet göra erinringar.

VI.

av herrar *Edén, Hellberg, Olof Olsson, Stadener, von Zweigbergk, Larsson* i Västerås, *Waldén, Ericsson* i Vallsta, *Kropp* och *Magnusson* i Kalmar, vilka anförde:

(Protokoll i lantförvarsärenden den 2 november 1915 nr 2 samt den 31 december 1915 nr 204 och 205.)

Anslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel — det s. k. ordinarie vapenanslaget — har allt ifrån år 1909 i riksstaten uppförts med ett belopp av 2,708,800 kr. I sitt utlåtande över 1914 års härordningsförslag hade arméförvaltningen framhållit, att ordinarie vapenanslaget vid fullständigt genomförande av denna härordning syntes böra upptagas något högre än det dåvarande beloppet, men föredragande departementschefen, statsminister *Hammarskjöld*, anförde, att denna hemställan icke ansetts böra föranleda någon ändring i det dittills utgående anslaget, och detta blev på grund härav i de för riksdagen framlagda kostnadsberäkningarna upptaget samt av riksdagen fastställt till oförändrat belopp 2,708,800 kronor.

Sedan med anledning av den nya värnpliktslagens bestämmelser angående de värnpliktigas utbildning tillkallade skjutkommitterade utarbetat förslag till ny skjutinstruktion för trupper, beväpnade med 6,5 mm. gevär, framhöll arméförvaltningens artilleridepartement uti infortrat yttrande, att tillämpandet av den sålunda föreslagna instruktionen

komme att medföra kostnader för ammunition samt rengörings- och målskjutningsmaterial m. m. till väsentligt högre belopp än i staten för ordinarie vapenanslaget upptagits för sådant ändamål.

Enligt vad statsrådsprotokollet över lantförvarsärenden för den 2 november 1915 nr 2 utvisar, beslöt Kungl. Maj:t denna dag, på föredragning av departementschefen, statsrådet *Mörcke*, att berörda förslag till skjutinstruktion skulle försöksvis tillämpas tillsvidare under utbildningsåret 1915—1916, samt att därav föranledda kostnader, i den mån de i staten under ordinarie vapenanslaget anvisade medel icke lämnade tillgång till bestridande av desamma, förskjutas av arméförvaltningens civila departement för att framdeles hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande.

Enligt protokollet över lantförvarsärenden den 31 december 1915 nr 204 och 205 har därefter likaledes på föredragning av departementschefen enahanda beslut av Kungl. Maj:t fattats med avseende å kostnaderna för tillämpningen av ny skjutinstruktion för trupper, beväpnade med karbin, ävensom av skjutinstruktion för trupper, beväpnade med kulspruta.

Kungl. Maj:ts båda här omförmälda beslut hava synts oss i hög grad anmärkningsvärda. Det av riksdagen fastställda vapenanslaget har karaktären av reservationsanslag och får alltså ej överskridas. Vid föredragningen i statsrådet av ärendena angående nya skjutinstruktioner var det, genom vad av vederbörande myndigheter framhållits, ådagalagt, att tillämpningen av de nya instruktionerna måste medföra överskridande av det av riksdagen anvisade anslaget med högst betydande belopp, enligt de till statsrådsprotokollen hörande handlingarna beräknat till 530,000 kronor.

När departementschefen föreslog och Kungl. Maj:t i sina ifrågavarande beslut föreskrev, att de kostnader, som föranleddes av de nya skjutinstruktionernas fastställande, skulle i den mån det ordinarie vapenanslaget icke var tillräckligt för desammas täckande, förskjutas av arméförvaltningens civila departement för att sedermera anmälas till ersättande, så innebär detta följaktligen, att Kungl. Maj:t förskottsvis utanordnade medel, som med mer än $\frac{1}{2}$ miljon kronor beräknats överstiga de av riksdagen till ifrågavarande ändamål anvisade.

På grund av vad sålunda anförts måste vi anse, att ifrågavarande beslut, såsom uppenbart ledande till ett betydligt överskridande av ett av riksdagen fastställt reservationsanslag, varit av den beskaffenhet, att anmälan med anledning därav bort av utskottet, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen, statsrådet *Mörcke*.

VII.

av herrar *Edén, Hellberg, Olof Olsson, Stadener, von Zweigbergk, Larsson* i Västerås, *Hallén, Bogren* och *Sterne*, vilka anført:

(Protokoll över sjöförvarsärenden den 29 oktober 1915 nr 29.)

Uti skrivelse den 16 september 1915 hade chefen för sjökarteverket, kommandör P. Dahlgren, hemställt, att Kungl. Maj:t behagade taga under övervägande, huruvida och i vad mån åtgärder kunde och borde vidtagas för att förekomma, att den goda anda som bör förefinnas inom flottan störes genom handlingar, som innebära försök till obehörigt åsiktstryck, samt anført exempel på handlingar som synts äga denna karaktär. Statsrådet *Broström* hemställde vid föredragningen den 29 oktober, att förevarande framställning, såsom ej föranledande någon Kungl. Maj:ts åtgärd, måtte få läggas till handlingarna, vilket också blev Kungl. Maj:ts beslut. Denna summariska behandling utan något som helst försök till utredning har synts anmärkningsvärd, såsom icke svarande vare sig mot det i framställningen berörda ämnets stora betydelse eller mot den erfarenhet och omsorg om den goda andan inom flottan, som måste anses ligga bakom skrivelsen i fråga. Vi hava därför funnit ärendet vara av beskaffenhet att anmälan bort, jämlikt § 107 regeringsformen, av utskottet göras hos riksdagen mot föredragande departementschefen.

VIII.

av herr *Sterne*, som anført:

(Protokoll i lantförvarsärenden den 8 oktober 1915, nr 10.)

I enlighet med ett av tjänstförrättande chefen för trängen avgivet befordringsförslag beslöt Kungl. Maj:t den 8 oktober 1915 bl. a., att med förbigående av löjtnanten J. E. Lindgren vid Östgöta trängkår befordra till kapten av 2:dra klassen löjtnant A. H. Johansson vid Skånska trängkåren. Ett förbigående av i tur till befordran stående officerare inom kompaniofficersgraderna väcker alltid en viss uppmärksamhet, då för ett sådant förbigående alltid måste föreligga vissa viktiga skäl.

Numera sker befordran vid trängen inom hela vapnet så, att den vid trängen äldste inom varje löneklass skall vid besättandet av lediga beställningar komma i åtanke. Inom kompaniofficersgraderna är sålunda

»tur och anciennitet» laga befordringsgrund, såvida icke sådana skäl kunna anföras för ett förbigående, som omförmålas i kungliga kungörelsen den 12 maj 1911, § 13, angående besättande av vissa militära beställningar och avgivande av vissa befordringsförslag inom armén m. m. Denna paragraf har följande lydelse: »Därest det vid ledighet inom kompaniofficersgraderna föreligger särskilda skäl mot befordran eller transport av den närmast i tjänsteställning varande, såsom ständig otjänstbarhet, bristande fältduglighet eller eljest bristande förtjänst och skicklighet o. s. v., skall vid avgivande av befordrings- och transportförslag regementschefen, med utförligt angivande av skälen och med bifogande av vederbörliga intyg, där sådana prövas erforderliga, förbigå den närmast i tjänsteställning varande, och å förslaget uppföra den därnäst på grund av förtjänst och skicklighet för befordran eller transport lämplige.»

Vid granskningen av omförmälda Kungl. Maj:ts beslut, varvid löjtnant Lindgren blivit förbigången, synes det mig som om kårchefen vid Östgöta trängkår, överstelöjtnant Sterner, då han avstyrkt löjtnant Lindgrens befordran, *icke* »utförligt angivit» sådana skäl, än mindre med »vederbörliga intyg» styrkt sådana. I en skrivelse av den 13 sept. förebär kårchefen såsom skäl sjukdomssviter av ett olycksfall, som löjtnant L. varit utsatt för år 1907. Emellertid synes det, som om detta omdöme behövt komplettering, ty i en senare skrivelse av den 4 oktober säger kårchefen, »att det är bristande förtjänst och skicklighet hos löjtnant Lindgren, som motiverat min hemställan, att han ej nu måtte uppföras på successionsförslaget till återbesättande av ledigvarande 2. kaptensbeställningen vid trängen.» Inga intyg eller annat bevismateriel för detta för löjtnant L. så komprometterande påstående har kårchefen aktat nödigt förebringa.

Här föreligger alltså en formell brist i ärendets förberedande, men än allvarligare och anmärkningsvärdare är, att vissa fakta tala för, att kårchefen i sitt omdöme låtit vilseleda sig. Rörande påståendet om löjtnant L:s sjuklighet, så framgår av läkareintyg att han »icke företett kroppsfel av sådan art, att det kan anses inskränka hans tjänstbarhet» och rörande »bristande förtjänst och skicklighet» föreligga från andra hans förmän intyg i rakt motsatt riktning. Att han vidare, enligt vad jag har mig bekant, år 1913 av kårchefen anmodades söka en ledig kaptensbeställning vid T. 3 visar ock, att kårchefen själv då icke hade den uppfattning, som år 1915 kommit till synes.

Då sålunda Kungl. Maj:t, så vitt av handlingarna framgår, endast på ett obestyrkt omdöme av kårchefen, vilket sedan går igen i alla

instanser, fattat sitt beslut, har jag ansett att utskottet bort hos riksdagen göra anmälan, enligt § 107 regeringsformen, mot föredragande departementschefen, statsrådet *Mörcke*.

IX.

av herr *Stadener*, som anförde:

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 10 april 1915 nr 12 och den 16 april 1915 nr 9).

Vid granskning av de fall, där nådig dispens från akademiska examina meddelats för inträde i prästerlig tjänst inom svenska kyrkan, har iakttagits, att i vissa fall förekommit bortseende från vad som billigtvis kan och bör fordras av den som söker dylikt inträde. I all synnerhet synes detta hava ägt rum beträffande de tvänne dispensärenden, som nedan angivas, och vilka i statsrådet föredragits av chefen för ecklesiastikdepartementet.

Protokollet över ecklesiastikärenden den 10 april 1915 innehåller under nr 12:

»En av redaktören Anders August Marino i underdånighet gjord, av domkapitlet i Skara med eget underdånigt yttrande till Kungl. Maj:t överlämnad ansöknings om dispens från examina för inträde i prästämbetet inom svenska kyrkan med tjänstgöring inom Skara stift;

över vilken ansöknings kanslersämbetet för rikets universitet, efter teologiska fakultetens vid universitetet i Uppsala hörande, avgivit infortrat underdånigt utlåtande.

Statsrådet hemställde, det Kungl. Maj:t täcktes med hänsyn till den inom Skara stift rådande prästbristen medgiva, att sökanden, med befrielse från de för inträde i prästämbetet föreskrivna akademiska examina, må, sedan han inför domkapitlet i Skara undergått godkänd prästexamen, prästvigas för tjänstgöring inom Skara stift, dock tills vidare utan rätt att söka eller mottaga ordinarie prästerlig beställning.»

Av de handlingar, som blivit bilagda detta protokoll, inhämtas bl. a. följande:

Sökanden var född den 21 mars 1859 och var alltså vid dispensens erhållande 56 år gammal. Han hade för 30 år sedan vid högre elementarläroverket i Skara anmält sig till avläggande av studentexamen, men varken då eller sedermera fullföljt försöket att avlägga studentexamen. Under åren 1882—1883 samt åren 1884—1885 hade han esomoftast biträtt med tjänstgöring vid den allmänna gudstjänsten och slutligen under året 1914 mera sammanhängande lämnat dylikt biträde. Under hösten 1914 hade han inför medlemmar av teologiska fakulteten i Upp-

sala undergått förhör, som resulterat i avgivna vitsord, av vilka följande tilldraga sig uppmärksamhet:

»Att redaktör A. A. Marino, som denna dag undergått privat förhör för mig i kännedom om Gamla Testamentets innehåll, därvid ådagalagt någorlunda tillfredsställande insikter, får jag härmed på begäran intyga.

Uppsala den 26 november 1914.

Erik Stave.

Professor i exegetik.»

»Att redaktör A. A. Marino vid den enskilda prövning i kännedom om Nya Testamentets innehåll, han denna dag undergått, sannolikt, att döma av de skrifter han läst, skulle visat sig äga någorlunda tillfredsställande insikter i ämnet, om han icke för tillfället varit genom överansträngning alldeles utarbetad, får jag härmed intyga.

Uppsala den 27 november 1914.

Ad. Kolmodin.

Professor i exegetik.»

»Att redaktör A. Marino denna dag inför undertecknad undergått tentamen i teologisk etik för en kurs bestående av V. Ahnfelt: Etikens grunddrag, intygas härmed.

Stockholm den 28 november 1914.

E. Billing.»

Den 24 februari 1915 yttrade Skara domkapitel, vars examinatorer i prästexamen jämväl haft tillfälle att med sökanden anställa enskilda tentamina, att domkapitlet ville »på grund av den tryckande prästbristen och med stöd av de utav sökanden företedda intygen till ansökningen förorda nådigt bifall.»

Den 18 mars 1915 tillstyrkte jämväl teologiska fakulteten i Uppsala sökandens franställning, »dock att sökanden icke torde erhålla rätt att söka och innehava kyrkoherdebefattning».

Den 23 mars 1915 yttrade kanslersämbetet vid rikets universitet, vilket ämbete då synes hava upprätthållits, för universitetets i Uppsala vidkommande, av prokansleren, följande:

»Ehuru med stor tvekan förklarar jag mig icke hava något att erinra mot nådigt bifall till ansökningen, dock under förutsättning, att sökanden icke erhåller rätt att söka och innehava kyrkoherdebefattning.

Uppsala den 23 mars 1915.

Underdånigst

Nathan Söderblom.»

Protokollet över ecklesiastikärenden den 16 april 1915 innehåller under nr 9:

»En av domkapitlet i Västerås med underdånigt utlåtande överlämnad ansökan, däri Josef Bernhard Lönnerblad på åberopade grunder i underdånighet anhållit om nådigt tillstånd att, med befrielse från föreskrivna akademiska examina, inför domkapitlet i Västerås undergå prästexamen och prästvigas för tjänstgöring inom Västerås stift;

över vilken ansökning kanslersämbetet för rikets universitet efter hörande av teologiska fakulteten vid universitetet i Uppsala, avgivit infortrat underdånigt utlåtande.

Statsrådet hemställde, det Kungl. Maj:t täcktes medgiva, att sökanden, med befrielse från de för inträde i prästämbetet föreskrivna akademiska examina, må, sedan han inför domkapitlet i Västerås undergått godkänd prästexamen, prästvigas för tjänstgöring inom Västerås stift, dock tillsvidare utan rätt att söka eller mottaga ordinarie prästerlig beställning.»

Av de handlingar, som blivit bilagda detta protokoll, inhämtas bl. a. följande:

Sökanden var född den 4 juni 1875 och var alltså vid dispensens erhållande nära 40 år gammal.

Han hade för 23 år sedan vid högre elementarläroverket i Vänersborg blivit uppflyttad till övre sjätte latinklass, men därpå avbrutit sina studier därstädes för att ägna sig åt verksamhet vid apotek. Under åren 1900—1902 var han anställd såsom församlingsdiakon i Gävle, vilken anställning han lämnade utan att sedermera upptaga liknande arbete. År 1903 begärde han dispens från akademiska examina för att få inträda i prästämbetet. Denna ansökan blev då avslagen. Under 10 år (sannolikt 1904—1914) var han föreståndare för ett vilohem för sjuka, som behandlades efter s. k. Kuhnemetod. Detta sjukhem var beläget i Hedemora. Gång efter annan biträdde han vid gudstjänsten dels mera tillfälligt, dels i synnerhet i Hedemora mera regelbundet. Den 2 december 1914 avlade han tentamensprov i kyrkohistoria »enligt minimummåtstock för sacerdotal-examen» inför domprosten A. H. Lundström i Uppsala, varemot inga intyg upplysa om att liknande prov blivit försökta eller avlagda i övriga teologiska kunskapsämnen. Den 10 mars 1915 yttrade Västerås domkapitel, med hänvisning till den inom stiftet rådande prästbristen och de företedda rekommendationerna, att domkapitlet tillstyrkte, »att sökanden måtte erhålla nådigt tillstånd att, med befrielse från akademiska examina och skyldighet att ådagalägga insikter i gamla testamentets grundtext, få, efter avlagd prästexamen inför domkapitlet, prästvigas för tjänstgöring i Västerås stift, dock utan rätt att söka eller mottaga kyrkoherdebefattning». Den 31 mars 1915 yttrade teologiska fakulteten i Uppsala, att den »vill ej avstyrka, att den

underdåniga ansökningen på sätt Västerås domkapitel hemställt bifalles». Den 10 april 1915 yttrade kanslersämbetet vid rikets universitet, vilket ämbete då synes hava upprätthållits, för universitetets i Uppsala vidkommande, av prokansleren, följande:

»Ehuru jag hyser betänkligheter med hänsyn till faran för sänkning av prästbildningen i vårt land, som måste bli följd, om dispenserung från icke blott akademiska examina utan även studentexamen beviljas annat än i sällsynta undantagsfall, får jag likväl, med hänsyn till teologiska fakultetens i ärendet avgivna yttrande, i underdånighet förklara, att jag icke vill motsätta mig nådigt bifall till ansökningen på det sätt domkapitlet i Västerås hemställt.

Uppsala den 10 april 1915.

Underdånigst

Nathan Söderblom.»

Granskningen av vad sålunda i dessa dispensärenden förekommit måste anses hava givit vid handen, att genom dessa dispenser villkoren för inträde i prästerlig tjänst inom kyrkan blivit trädde för nära.

I det först granskade ärendet har den dispenserade uppnått så hög levnadsålder, att hans antagande i prästerlig tjänst icke kan anses tillföra det kyrkliga arbetet den förstärkning, som man är berättigad vänta, då dylikt antagande sker. Det arbetsområde, saken här gäller, kan icke vara betjänt av att dispens meddelas åt personer, som befinna sig vid den åldersgräns, då arbetskraften enligt naturens ordning redan är stadd i avtagande.

I båda de granskade fallen hava personer dispenserats, vilka före sitt inträde i prästerlig tjänst ägnat sig åt levnadskall, som synas vitt skilda från det uppdrag, vartill dispensen sedan öppnat tillträde. Den ene synes enligt de förebragta handlingarna hava under en mycket lång period samt ända till tiden för dispensansökningen bedrivit journalistik i den dagliga pressen. Den andre har, såvitt av tillgängliga intyg saken låter sig bedöma, haft en växlande bana, under vilken han mest stadigvarande sysselsatt sig med upprätthållandet av ett sjukhem, som inrättats efter s. k. Kuhnemetod. Det är svårt att inse att någotdera av dessa yrken varit ägnat att på synnerligt sätt förbereda för inträde i prästerlig tjänst.

Icke heller hava de dispenserade företett säkerhet för att besitta de kunskaper, som måste anses oundgängliga för utövande av prästerlig verksamhet. Den ene har för 30 år sedan efter enskild undervisning

försökt avlägga studentexamen, men avstått från att fullfölja detta försök. Han har omedelbart före sin dispensansökan undergått förhör inför medlemmar av teologisk fakultet samt därvid i visst fall erhållit vitsord, som måste anses avskräcka från bifall till sagda ansökan. Den andre har redan efter genomgående av nedre sjätte latinklassen i allmänt läroverk avbrutit sina studier samt till sin dispensansökan endast kunnat vidfoga intyg om förhör i ett enda teologiskt kunskapsämne enligt »minimimåttstock».

Som motiv för den meddelade dispensen anföres i det ena fallet och underförstås säkerligen jämväl i det andra fallet den rådande prästbristen. Denna må emellertid vara än så allvarlig, den synes dock icke kunna göra dispenser av nu ifrågavarande art berättigade. Det är säkerligen förenat med stora vanskligheter att under nu rådande knappa tillgång på prästerlig arbetskraft tillgodose behovet inom vissa stift. Men det är fara värt att ett långt drivet bruk av dispensrätten åstadkommer hos den studerande ungdomen obenägenhet att nedlägga tid och kostnad på teologiska studier för inträde i ett levnadskall, dit den ene efter den andre utan dylika studier vinner inträde. Dispenser av den art, som här påtalas, äro så långt ifrån att minska prästbristen, att de fastmera bidra till dess ökning.

I detta sammanhang må erinras därom att det har ringa värde, att de dispenserade icke blivit berättigade att söka och mottaga ordinarie prästerlig beställning. Erfarenheten visar nämligen, att denna brist i deras befordringsmöjligheter efter jämförelsevis kort tids förlopp häves. Det förtjänar även uppmärksamhet, att Kungl. Maj:t i detta hänseende vid dispensens meddelande avvikit från den mening, de hörda myndigheterna uttalat. I båda de fall, saken här gäller, synas domkapitel, teologisk fakultet och kanslersämbete hava hemställt, att sökanden icke skulle erhålla rätt till ordinarie befattning, men Kungl. Maj:t har i båda fallen endast förklarat, att den dispenserade *tillsvidare* skulle vara i avsaknad av denna rätt. Allvaret uti den gjorda inskränkingen synes härigenom vara i någon mån minskat. Det förljudes också, att åtminstone en av de här nämnda dispenserade personerna redan ingått med ansökan om rätt att söka ordinarie befattning, och att denna ansökan vunnit vederbörande domkapitels understöd.

Det nu anförda åsyftar icke att bestrida vare sig behovet eller befogenheten av dispenser för inträde i prästerlig tjänst. Under året 1915 hava förekommit ett avsevärt antal dispenser, vilka icke här påtalats. Sålunda har från svensk-amerikanska Augustanasynoden samt från episkopalkyrkan i Nordamerika inträde sökts av prästmän, som

önskat motsvarande anställning inom Sveriges kyrka. Ävenledes hava personer, vilka längre eller kortare tid varit anställda i religiös verksamhet inom den ena eller andra sammanslutningen i vårt land, sökt och erhållit dispens för inträde i prästerlig tjänst. Det är icke utslutet att även beträffande dessa dispenser, som icke nu påtalats, större varsamhet hade varit på sin plats. Men det har dock därvid gällt dispens för män, vilka på ett avgjort sätt ägnat sig åt religiöst arbete samt därunder förvärvat erfarenheter, vilkas värde med visst fog kunnat anses uppväga vad om möjligen brustit i den teoretiska utbildningen. Det torde emellertid vara omöjligt att till dessa befogade dispensen hänföra de tvenne fall, för vilka ovan redogjorts.

Visserligen har Kungl. Maj:t även i dessa fall följt de underordnade myndigheternas uttalanden, men den uppenbart tveksamma form, som dessa uttalanden ägt, har dock lämnat Kungl. Maj:t fullständig frihet att själv angiva de grundsatser, som här kunde vara att tillämpa. Det hade varit önskligt, att Kungl. Maj:t med bruk av det sålunda givna tillfället upptagit frågan till allvarligt övervägande och avgjort den på sådant sätt, att villkoren för inträde i prästerlig tjänst blivit bättre tillgodosedda än vad nu skett. Ett dylikt förfarande synes hava varit så mycket önskligare, därest fog fanns för misstanke om begynnande ovisshet hos underordnade myndigheter angående de grundsatser, som böra i denna sak upprätthållas.

Det må emellertid villigt medgivas, att ansvaret för det som förelupit påvilar i väsentlig grad de underordnade myndigheterna, vadan den anmärkning, som här åsyftas, icke avser att med någon olämplig skärpa rikta sig mot föredragande departementschefen. Men då de dispenser, som i förenämnda fall meddelas, icke tillvaratagit de villkor, vilka med hänsyn till arbetsduglighet och kunskaper samt allmän lämplighet böra gälla för inträde i prästerlig tjänst, och då saken är av den principiella innebörd, att den bör bringas till riksdagens kännedom, har yrkande blivit framställt om anmälan mot föredragande departementschefen enligt § 107 regeringsformen.

X.

av herr *Stadener*, som anförde:

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 1 oktober 1915, nr 1.)

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift hade den 7 oktober 1913 sakkunniga för fortsatt beredande av frågan om prästerskapets löne-

förmåner hemställt, det Kungl. Maj:t tacktes, med tillämpning av § 20 i nådiga reglementet för skånska prästerskapets byggnadskassa den 14 juni 1888, utse ombud vid den årliga revisionen av kassans räkenskaper och förvaltning.

Över denna framställning hade Lunds domkapitel blivit befallt avgiva utlåtande, varpå domkapitlet i sin ordning anmodat direktionen för skånska prästerskapets byggnadskassa att inkomma med underdånigt utlåtande. Med anledning härav yttrade direktionen i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse av den 6 november 1913, att icke någonsin förut under byggnadskassans 73-åriga tillvaro hade Kungl. Maj:t prövat nödigt utse ombud vid den årliga revisionen av kassans räkenskaper och förvaltning, och att icke heller nu något behov av dylikt ombud syntes föreligga, samt att direktionen städse med största beredvillighet skulle stå till Kungl. Maj:ts förfogande för meddelande av upplysningar angående kassans förvaltning, räkenskaper och övriga angelägenheter. Emellertid förmålde direktionen att den tyvärr ansåge sig hava anledning frukta att prästlöneregleringssakkunniges underdåniga hemställan icke så mycket vore grundad i någon önskan att följa handhavandet av kassans förvaltning som fastmera i ett orättmätigt begär efter byggnadskassans amorteringsfond. Prästlöneregleringssakkunnige hade nämligen såsom stöd för sin hemställan hänvisat till § 66 i ecklesiastik boställsordning av år 1910 samt det därstädes stadgade åliggandet för de särskilda pastoraten i Skåne att, sedan boställsordningen i fråga om bostadsboställe, vars innehavare är delägare i skånska prästerskapets byggnadskassa, trätt i kraft, till kassan erlägga de avgifter, vilka eljest skolat utgöras av boställshavaren. Nu vore helt säkert prästlöneregleringssakkunniges hemställan att betrakta såsom det inledande och synnerligen betydelsefulla steget till åtgärder, som åsyftade att frånhända det skånska prästerskapet dess rätt till de fonder, som det under mångårigt strävande och med stora uppoffringar, samlat i sin byggnadskassa för inbördes hjälp vid förefallande byggnadsbehov. Byggnadskassan hade nämligen upprättats och anordnats av det skånska prästerskapet utan någon som helst hjälp från församlingen eller från annat håll. Dess ändamål hade varit och vore alltjämt att tjäna de skånska kyrkoherdarnes enskilda intressen, och hade dessa kyrkoherdar icke blott tillskjutit alla nödiga medel för kassans verksamhet utan stode även i personlig ansvarighet för dess skulder. Enligt kassans reglemente tillkomme rätten att meddela eller vägra decharge allenast bolagsstämman, och rösträtt vid bolagsstämman kunde å andra sidan icke utövas av någon, som icke är kyrkoherde

i Skåne. Reglementet gåve icke någon anvisning till talan emot bolagsstämmans beslut, vartill ytterligare komme att Kungl. Maj:t ägde att efter underställning pröva endast sådana förändringar eller tillägg i reglementet, som av bolagsstämman beslutats. Det vore under sådana förhållanden ofattligt, att anhängare kunnat vinnas för den bakom § 66 i boställsordningen skymtande åsikten, att pastoraten, då de övertaga prästgårdarna, kunde vinna delaktighet i byggnadskassans amorteringsfond. Det riktiga vore att byggnadskassan ersattes, vid församlingarnas övertagande av prästgårdarna, det belopp, vartill den s. k. överbyggnaden uppginge, vilket vore ett ringa belopp i förhållande till värdet av de byggnader, som skulle övergå i pastoratens ägo. Direktionen hemställde alltså i underdånighet, att, då § 66 av boställsordningen icke kunde bringas till utförande, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för upphävandet av § 66 boställsordningen.

Lunds domkapitel yttrade den 10 december 1913, att domkapitlet med hänsyn till vad byggnadskassans direktion andragit rörande ifrågasatta utseendet av ombud, fann sig böra hemställa, att prästlöneregleringssakkunniges hemställan icke för närvarande måtte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda. Över vad byggnadskassans direktion hemställt i fråga om upphävandet av § 66 i ecklesiastik boställsordning av den 9 december 1910 ansåg sig domkapitlet icke hava att nu utlåta sig.

Kammarkollegium anförde den 9 april 1915, att kollegium fann med god ordning överensstämmande, att allmänt ombud deltog i revisionen av räkenskaper och förvaltning av en kassa av den beskaffenhet som skånska prästerskapets byggnadskassa, samt tillstyrkte bifall till vad prästlöneregleringssakkunnige hemställt. Vad vidare angick frågan om § 66 i boställsordningen, hemställde kollegium att den framställning, byggnadskassans direktion gjort, icke skulle föranleda annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att framställningen överlämnades till den eller dem, som fått eller komme att få Kungl. Maj:ts uppdrag att utarbeta förslag till de i § 66 ecklesiastik boställsordning åsyftade föreskrifter och till ändrad lydelse av nådiga reglementet för skånska prästerskapets byggnadskassa.

På föredragning av chefen för ecklesiastikdepartementet beslöt Kungl. Maj:t den 1 oktober 1915 *dels* förordna ombud vid revisionen av kassans räkenskaper och förvaltning, *dels* ock uppdraga åt domkapitlet att utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de närmare föreskrifter, som enligt § 66 i ecklesiastik boställsordning skola av Kungl. Maj:t meddelas beträffande pastoratens åliggande att till kassan erlägga de avgifter, vilka eljest skolat utgöras av boställshavaren.

Att det sålunda handlagda ärendet är av en icke ringa betydelse, torde hava framgått av det ovan sagda. Det gäller rätt omfattande ekonomiska värden. En grupp medborgare har ekonomiskt sammanlutit sig. Generationer igenom har inom sagda grupp sammanskott blivit gjorda. En gemensam ägendom har åstadkommits. Då inställer sig möjligheten, att resultatet av dessa ansträngningar överflyttas ur de dittillsvarande ägarnes händer i annans ägo. I detta läge riktas en vädjan till Kungl. Maj:t om vidtagande av åtgärder till förekommande av den orätt, som befaras. Men Kungl. Maj:t finner sig icke böra eller kunna vidtaga dylika åtgärder utan träffar förberedande steg, som synas gå i annan riktning.

Det förefaller som vore härigenom icke med tillräcklig noggrannhet hänsyn övad mot den övertygelse om att vara i sin goda rätt, som byggnadskassans direktion uppenbarligen uttalat, och som endast utgör den övertygelse, som veterligen hyses av de talrika medlemmarne av denna byggnadskassa. Äganderätten är enligt deras mening på ett mycket påfallande sätt träd för nära. Om sagda rätt skulle kränkas med hänsyn till nu förevarande kassa, så känna de, som anse sig härav drabbade, osäkerhet även i andra hänseenden, som påröra genom sammanskott och åtaganden åstadkommen gemensam ägendom. Det synes verkligen som kunde med fog hava förväntats att detta ärende så behandlats, att rättsgrunderna blivit undersökta och för de i saken intresserade samt jämväl för den allmänna meningen offentliggjorda i större mån än vad nu ägt rum.

Detta förefaller hava varit så mycket naturligare som det eljest torde vara en vedertagen grundsats att statsmakterna gärna understödja de strävanden, som åsyfta att genom inbördes hjälp bringa medborgarna fördelar av ekonomisk eller annan art. På olika områden och i stor omfattning främjas från det allmännas sida försöken att i solidaritetens tecken sammansluta medborgarne till självhjälp. Men i nu förevarande fall, då sedan 73 år tillbaka pågår dylik strävan i visst syfte, synes det som skulle icke bistånd lämnas försöket att i någon mån bevara frukterna av de gjorda ansträngningarna.

I saken har vidare blivit upplyst, att byggnadskassans reglemente lägger bestämda hinder i vägen för genomförandet av pastoratens inträde såsom avgiftserläggare och medlemmar. Denna upplysning förefaller vara av den allvarliga art, att ärendet bort, i syfte att undvika reglementets kränkande, mera ingående undersökts och åtgärder vidtagits av sådan art, att oron för reglementets åsidosättande kunnat hävas.

På samma gång det medgives att Kungl. Maj:t i förevarande ärende till följd av den affattning, § 66 i ecklesiastik boställsordning av 1910 erhållit, blivit försatt i ett läge, som erbjuder tydliga svårigheter, torde dock böra anmärkas att den behandling, ärendet fått, är ägnad att medföra konsekvenser, som måste beklagas, vadan detsamma syns böra bringas till riksdagens kännedom; och har därför mot föredragande departementschefen yrkats anmälan enligt § 107 i regeringsformen.

Herrar *K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer* och *Ericsson* i Vallsta ha begärt få antecknat, att de ej deltagit i slutbehandlingen av det ärende, som föranlett utskottets anmärkning under punkt 2:o.
